

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL ASSESSMENT GENERAL EDUCATION CERTIFICATE (GEC)

2023 GRADE 9 PILOT STUDY

Dyondzo: Xitsonga Ririmi Ra Le Kaya

Timaraka: 70

Nkarhi: 150 wa timinete

Timinete leti a ti katsi 15 wa timinete to hlaya ta
mudyondzi

Xikambelo lexi xi na 25 wa mapapila, ku nga katsiwanga tluka ra le handle.

Swileriso swa mudyondzi

1. U ta nyikiwa 15 wa timinete to hlaya u nga si sungula ku hlamula xikambelwana lexi.
2. Hlaya swileriso hinkwaswo na swivutiso hi vurhonwana.
3. Hlamula swivutiso hinkwaswo.
4. Tirhisa buku leyi u nyikiweke ku hlamulela eka yona swivutiso, ku tsala tinhlamulo ta wena hinkwato.

Xikambelo xi sungula eka papila leri landzelaka.

U nga pfuli papila u nga si byeriwa ku endla tano.

Xivutiso xa 1: Atikili ya Phephahungu

Hlaya xitshuriwa lexi nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Ku veleka i vukosi

- 1 Ehansi ka xintshabyana xa Makombe, hi laha muti wa Hadyondza a wu andlariwile kona. Muganga lowu wa Hadyondza a wu nga sasekangi a ku ri tanani mi ta vona. Leswi a swi nyanyisiwa ngopfu hi ku vanhu vo tala va muganga lowu a va tikota, naswona a ku ri hava ndyangu lowu a wu hlaya tinyeleti na vusiku. Ndyangu wun'wana na wun'wana a wu tivonela swa wona loko ri xile. Un'wana na un'wana a pfuka a kongoma entirhweni ku ya handzela ndyangu wa yena.
- 2 A ku ri na ndyangu wa ka Honisi lowu a wu katekisiwile hi vana vanharhu va majaha. A ku ri ndyangu wa swikhumukani. Mimovha a va cincacınca hi ku rhandza, hikuva tatana Honisi a ri phurofesa eyunivhesiti ya Mangwenyana, kasi manana Honisi a ri mukamberi wa swikolo. Tanihileswi a va dyondzekile, a va lava leswaku na vana va vona swi va tano. Loyi wa mativula na wa rikitse a va ri na tinhloko to olova. Leswi swi endlile leswaku va hatla va heta xikolo na ku kuma mitirho.
- 3 Tanihileswi ndyangu wa ka Honisi a va tikota, na vana va vona a va dyondza eka swikolo swa swiyimo swa lehenhla. Timali to hakela eswikolweni swa kona a ku ri tlakulavaxurhe. N'wana wa vona wa le xikarhi loyi a va ku i Fumani, na yena a dyondza kona kwale exikolweni xa tihakelo ta lehenhla. Vadyondzisi a va hlamarisiwa hi leswi a hambanile na vamakwavo wa yena hi swa tidyondzo. Mudyondzisi wa yena Manana Chauke u ringetile ku burisana na yena hi ta tidyondzo laha Fumani a nga hlamusela leswaku u rhandza ntirho wo rhunga swiambalo.

- 4 Mudyondzisi u berile vatswari va Fumani riqingho, a va kombela ku ta exikolweni leswaku va ta vulavurisana hi mhaka ya tidyondzo ta yena. Mudyondzisi Chauke u kombisile ku tikeriwa ka Fumani eka swa tidyondzo, kutani a kombisa leswaku va nga n'wi yisa eka swikolo swa tidyondzo ta mitirho ya swa mavoko. Mudyondzisi u tlhele a va hlamusela leswaku Fumani u navela ku dyondza ku rhunga. Vatswari va yena a va lavanga ku yingisela, "U mani wena u nga hi tsundzuxaka hi vana va hina?" Ku hlamula manana Honisi. Mudyondzisi loko a swi twisa sweswo u hlamurile a ku: "Matlharhansi, ndzi kombela ku khomeriwa." Mudyondzisi a ringeta ku pfuna vona hikuva Fumani se a kurile swinene, a swi nga ha languteki loko a ringanisiwa na vadyondzi lava a dyondza na vona, hikuva tintangha ta yena a a ti endla lembe ra vunharhu eyunivhesiti.
- 5 Endzhaku ka loko Fumani a endlile giredi ya 11 ra vumbirhi, vatswari va yena va ehleketile switsundzuxo swa mudyondzisi. Loko lembe ri hela, va vona mbuyelo wa Fumani wu nga tsakisi, va tekile n'wana wa vona va n'wi yisa exikolweni xo dyondzela ku rhunga swiambalo. Loko Fumani a ri kwale exikolweni hi yena loyi a kuma xiyimo xo sungula, a tlula vadyondzi hinkwavo hi ku rhunga. Eku heteleleni Fumani u vile na feme leyikulu ya swiambalo laha a ri na vatrhi vo ringana dzana. Fumani u hundzuka n'wankumi.
- 6 Fumani na ndyangu wa yena va yile va ya tshama edorobeni. Fumani u vile munhu wa ndhuma swinene endzhaku ka loko feme ya yena ya swiambalo yi tlhomiwile risiva ra ndzhangelo emisaveni hinkwayo. U tsundzukile vatswari na mudyondzisi wa yena hi laha va n'wi pfuneke hakona kutani a endla nkhuvo wo va khensa. U xaverile mudyondzisi wa yena thikithi ra xihahampfhuka ro ya eDubai ku ya wisa ni ndyangu wa yena vhiki hinkwaro. Vatswari va xaveriwile movha wa manyunyu. Ntsako wu vile lowukulu endyangwini wa ka Honisi. Tatana wa yena u vurile marito ya leswaku: "ku veleka i vukosi", hikuva a va nga swi tivi leswaku va nga xaveriwa movha wa manyunyu hi n'wana wa vona.

Xitshuriwa xa vutitumbuluxeri

1.1 Xana i yini leswi a swi nyanyisa ku saseka eka muganga wa Hadyondza?

- A A va tivona
- B A va titwisisa
- C A va tikota
- D A va dyondzile (1)

1.2 I yini lexi a xi endla leswaku un'wana na un'wana a pfuka a kongoma entirhweni?

- A Ku ya hlakulela ndyangu wa yena.
- B Ku ya handzela ndyangu wa yena.
- C Ku ta hluvukisa ndyangu ya yena.
- D Ku ya lavela ndyangu wa yena rivoni. (1)

1.3 A ku ri ndyangu wa swikhumukani hikuva tatana Honisi a ri Phurofesa eyunivhesiti ya Mangwenyana.
Xana rito swikhumukani ri vula yini?

- A Vanhu vo fuma
- B Vanhu vo dyondzeka
- C Vanhu vo pfumala
- D Vanhu va mimovha (1)

1.4 Hikokwalaho ka yini tatana na manana Honisi va tsakela leswaku vana va vona va vadyondzeka?

- A A va lava leswaku va ya tirha eyunivhesiti.
- B A va lava va va vakamberi.
- C A va lava va chayela mimovha.
- D Hi leswi vona a va dyondzekile. (1)

1.5 Hi byihi vumbhoni lebyi kombisaka leswaku Fumani u hetelerile a humelela evuton'wini?

- A U yile eyunivhesiti ku fana na vamakwavo.
- B Fumani u hetelerile a va na feme leyikulu yo rhunga swiambalo.
- C U landzelerile mikondzo ya vatswari va yena.
- D Fumani u tsan'wile switsundzuxo swa mudyondzisi. (1)

1.6 Xana i yini lexi nga endla leswaku mudyondzisi a vitana vatswari va Fumani?

- A Hikuva Fumani a tikeriwa eka tidyondzo ta yena.
- B Hikuva Fumani a lwile na mudyondzikulobye.
- C Hikuva a va n'wi tekerile riqingho.
- D Hikuva a tlharihile swinene. (1)

1.7 Kombisa matitwelo ya vatswari va Fumani hi xitsundzuxo xa mudyondzisi.

- A A va tsakile
- B A va vilela
- C A va hlundzukile
- D Va tlangerile (1)

1.8 Mahlamulelo ya vatswari va Fumani a ya kombisa yini?

- A Ku amukela
- B Ku twisisa
- C Ku hlundzuka
- D Ku tsaka

(1)

1.9 Timali to hakela eswikolweni swa kona a ku ri tlakulavaxurhe....
Kombisa ntirho wa xigaririmi xa rito leri khwatihatiweka laha henhla?

- A Rivitavito
- B Rivitaswianakanyiwa
- C Rivitankatsano
- D Rivitaswilo

(1)

1.10 Xana feme ya Fumani a yi ri na vatirhi vangani?

- A Dzana ra vatirhi.
- B Khume ra vatirhi.
- C Gidi ra vatirhi.
- D Khume ra magidi ya vatirhi.

(1)

1.11 Loyi wa mativula na rikatse a va ri na tinhloko to olova.
Xana ku va na nhloko yo olova swi vula yini?

- A A va tlharihile.
- B A va loloha.
- C A va hlanganile nhloko.
- D A va ri swipandzanhloko.

(1)

1.12 Hlawula xivulwa xa ntiyiso ku ya hi xitshuriwa.

- A Vatswari va Fumani a va lava leswaku Fumani a va Dokodela.
- B Eku heteleleni vatswari va Fumani va ehleketile switsundzuxo swa mudyondzisi.
- C Marito ya mudyondzisi a ya nga aki.
- D Marito ya manana Honisi a ya vanga na nkoka. (1)

1.13 Fumani u hambana njhani na vamakwavo eka swa tidyondzo?

- A A tlharihile swinene.
- B A tikeriwa eka swa tidyondzo.
- C A rhandza hi vadyondzisi.
- D A basa ku tlula vamakwavo. (1)

1.14 Nyika nhlamuselo ya xivulavulelo lexi: 'Ku veleka i vukosi.'

- A Vatswari va veleka tihosi hikwalaho ka mitirho leyinene.
- B N'wana wa humelela hikwalaho ka mitirho ya vatswari.
- C U nga va hosi hikwalaho ka mitirho leyinene ya n'wana.
- D Mitirho leyinene ya n'wana yi vuyerisa vatswari. (1)

1.15 Hikokwalaho ka yini mudyondzisi a tsundzuxa vatswari va Fumani ku n'wi yisa eka swikolo swa tidyondzo ta mitirho ya swa mavoko?

- A Hi leswi vamakwavo a va ri na tinhloko to olova.
- B Hi leswi vanhu va muganga wa Hadyondza a va dyondzekile.
- C Hi leswi vamakwavo wa yena a va dyondzekile.
- D Hi leswi a tsandzeka eka tidyondzo ta yena. (1)

1.16 Xana i xivulwa xihi lexi katsakanyaka hi ku hetiseka hungu ra ndzimana ya 5?

- A Munhu un'wana na un'wana u velekiwa a ri na nyiko leyi nga kotaka ku n'wi humelerisa evuton'wini ku va a humelerisa milorho ya yena.
- B Vutomi bya olova loko munhu a ri na swa yena.
- C Munhu a nga hlawuleriwi ntirho.
- D I mhaka ya nkoka ku hanya na vatswari va wena. (1)

“U mani wena, u nga hi tsundzuxaka hi vana va hina?” Ku hlamula manana Honisi.

1.17 Mahikahatelo lama nga eka xivulwa lexi nga laha ehenhla ya kombisa yini?

- A Swinghenelo
- B Marito ya muvulavuri
- C Xivutiso
- D Hefemulo (1)

1.18 Feme ya Fumani yi tlhomiwile risiva ra ndzhangelo emisaveni hinkwayo. Xana ku tlhomiwa risiva ra ndzhangelo swi vula yini?

- A Ku nyikiwa risiva
- B Ku hlula hi xiyimo xa lehenhla
- C Ku kuma mali
- D Ku humelela (1)

1.19 Hi wihi nkongomelo wa xitshuriwa lexi?

- A Ku lemukisa vadyondzi hi vunene lebyi vaka kona loko va dyondzile xikolo.
- B Ku lemukisa vatswari leswaku tidyondzo ta mitirho ya swa mavoko ti na nkoka eka vadyondzi lava tikeriwaka eka tidyondzo ta vona.
- C Ku lemukisa vatswari hi vunene lebyi vaka kona loko vana va vona va dyondzile.
- D Ku lemukisa vanhu va muganga wa Hadyondza leswaku ku tirha swa vuyerisa. (1)

1.20 Xana xitshuriwa xa 'ku veleka i vukosi' xi kongomisiwile eka vaamukeri va mahangu va njhani?

- A Eka vatswari hi vumundzuku bya vana va vona.
- B Eka vahlayi lava rhandzaka switshuriwa swo tlhontlha miehleketo.
- C Eka vadyondzisi na vadyondzi.
- D Eka mudyondzisi na Fumani. (1)

1.21 I yini lexi a xi endla leswaku mudyondzisi a tshemba leswaku Fumani a nga humelela evuton'wini?

- A Hi leswi mudyondzisi a nga kombela vatswari va Fumani ku ta exikolweni ku ta vulavurisana hi mhaka ya tidyondzo ta yena.
- B Hi leswi Mudyondzisi a nga bela vatswari va Fumani riqingho
- C Hi leswi ndyangu wa ka vona a va nga etleli va hlaya tinyeleti.
- D Hi leswi a va chayela mimovha hi ku rhandza. (1)

1.22 Hi xihhi xa swivulwa leswi landzelaka lexi kombisaka thoni ya ku titsongahata?

- A Matlharhansi, ndzi kombela ku khomeriwa.
- B Ku veleka i vukosi.
- C Loko u tsundzuka mhelembe khandziya murhi.
- D Ndzi dyondzekile namuntlha. (1)

1.23 I yini lexi nga endla leswaku Fumani a tekeriwa enhlokweni misava hinkwayo?

- A Hi leswi a a ri na vatirhi vo ringana dzana.
- B Hi leswi se a tshama edorobeni.
- C Hi leswi se a ri na nsati.
- D Hi leswi feme ya yena a yi tlhomiwile risiva ra ndzhangelo. (1)

1.24 Xana hi xihhi xikongomelo xa ndzimana yo hetelela?

- A Ku hanya hi ntsako i mhaka ya nkoka.
- B Ku tiyisisa ku rhula exikarhi ka vana na vatswari.
- C Ku va na mintlangu exikarhi ka vana na vatswari.
- D Ku amukela switsundzuxo swa van'wana swa vuyerisa. (1)

1.25 Hi wihi nkatsakanyo lowu faneleke eka xitshuriwa lexi nga laha henhla?

- A Munhu a nga hlawuleriwi ntirhovutomi.
- B Vana va fanele ku dyondzeka ku fana na vatswari va vona.
- C Tinyiko ta vana va munhu a ti nge fani.
- D Evuton'wini dyondzo i xitlhangu. (1)

[25]

Xivutiso xa 2: Switshuriwa swa swovoniwa

2.1. Xinavetiso

Hlaya xinavetiso lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ta landzela.

DITHOLO

XIBASISA MAVOKO XA XIHATLA

Nsirhelelo wa loko u ri eku fambeni

Vutleketli bya mani na mani

Ku dya ehandle

Xihambukelo xa mani na mani

NDZI PFUNA HANDLE KA SWIPIMELO

[Xi huma eka www.google.com]

2.1.1 Xana i xiendliwa xihilexi navetisiweke laha henhla?

- A Jiki
- B Xidlayarisema
- C Xibasisamavoko xa 'Ditholo'.
- D Xisibi xo hlamba.

(1)

2.1.2 Xana xinavetiso lexi, xi kongomisiwile eka va mani?

- A Eka vanhu hinkwavo.
- B Eka vana va xikolo.
- C Eka vatswari.
- D Eka lava va nga na swihambukelo.

(1)

2.1.3 Hikokwalaho ka yini nhlokomhaka yi tsariwile hi fonto leyikulu?

- A Swi hatla swi vonaka.
- B Ku koka rinoko ra vahlayi.
- C Va ta kota ku xava.
- D Swi ta va tsakisa. (1)

2.1.4 “Ndzi pfuna handle ka swipimelo.”

Kombisa muxaka wa xigaririmi lexi nga laha henhla?

- A Vumunhuhato
- B Xifananiso
- C Xithathelo
- D Xikhovolelo (1)

2.1.5 Boxa tindhawu leti xitirhisiwa lexi, xi nga tirhisiwaka eka tona.

- A ku dya ehandle, exihambukelweni na le tlilasini.
- B exihambukelweni, evhengeleni na le ka vutleketli bya mani na mani.
- C vutleketli bya mani na mani, ku dya ehandle na le ka xihahampfhuka.
- D vutleketli bya mani na mani, ku dya ehandle na le ka xihambukelo xa mani na mani. (1)

2.2: Khathuni

Hlaya xitshuriwa lexi nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi nga ta landzela.

- 2.2.1 Boxa mbangu wa khathuni leyi nga laha henhla. (1)
- 2.2.2 Hi byihi vuxaka lebyi nga kona exikarhi ka swimunhuhatwa leswi nga eka khathuni? (1)
- 2.2.3 Hlamusela matitwelo ya ximunhuhatwa xa A eka ximunhuhatwa xa B. (1)
- 2.2.4 Hi xihhi xikhovolelo lexi humelerisiwaka hi ximunhuhatwa xa A naswona hikokwalaho ka yini ximunhuhatwa xa A xi vula marito lawa? (2)
- 2.2.5 Xikandza xa ximunhuhatwa xa B xi kombisa yini? Seketela. (2)

2.2.6 Xana ximunhuhatwa xa A xi titwa njhani hi matikhomele ya ximunhuhatwa xa B? (1)

2.2.7 Hi rihi hungu leri humelerisiwaka hi khathuni leyi? (1)

2.2.8 Xana mimfungho leyi yi nga khomiwa hi ximunhuhatwa xa A yi kombisa yini eka ximunhuhatwa xa B? (1)

[15]

Xivutiso xa 3: Nkomiso

Hlaya xitshuriwa kutani u tsala nkomiso u kombisa **mpfuno wa mati emisaveni** ku ya hi swileriso leswi landzelaka.

1. Xaxameta timhakankulu ta NKOMBO hi swivulwa leswi heleleke.
2. Nombora swivulwa swa wena ku sukela eka 1 ku fikela eka 7.
3. Tsala mhakankulu YIN'WE ntsena hi xivulwa.
4. Tirhisa marito ya wena N'WINI hindlela leyi swi nga kotekaka ha yona.
5. Nkomiso wa wena wu fanele wu va kwalomu ka 70 – 80 wa marito ku ya hi vulehi bya xitshuriwa.
6. Kombisa ntsengo wa nomboro ya marito lama u nga ma tirhisa endzeni ka swiangi emakumu ka xitshuriwa xa wena.
7. A wu fanelangi ku tsala nhlokomhaka eka nkomiso wa wena.

Mpfuno wa mati emisaveni

- 1 Matiko yo hambanahambana ya hlangana na swiphiqo swo hambana. Nthyakiso wa mati, moya kumbe misava etikweni ro karhi, swi nga endla leswaku tiko rero ri tsandzeka ku humesa swakudya leswi nga ringanela. Leswi swi nga endla leswaku tiko rero ri xaniseka hi tlhelo ra swakudya, ku fikela loko ri kotile ku lulamisa swiphiqo leswi.
- 2 Swiharhi, swifuwo, tinyenyana, swimilana ku katsa na vanhu, hambani ku ri swikokovi swi hanya hi mati. Mati i nchumu wa ntumbuluko lowu nga xaviwiki. Munhu loko a thyakile, ku katsa na swiambalo swa yena, i mati ntsena lama nga n'wi basisaka. Tiko na rona ra kwalala hikokwalaho ka ku pfumaleka ka mati. Loko ku twiwa ndlala, i mati ntsena ma nga miyetaka nyoka, hikuva va sweka hi ku tirhisa wona. U dyondzile, a wu dyondzanga, u n'wankumi kumbe xisiwana, mati i xitirhisiwa lexi hi xi

pfumalaka hinkwerhu. Tindlu ti basa hikokwalaho ka mati.

- 3 Dyandza ra baleka loko misava yi xurhile hi mati. Mimovha ya vangama hikokwalaho ka mati. Mikova loko yi hobomulana na varhangeri va tiko va tsaka, hikuva tiko ri nga ka ri nga va yimeli hi milenge ri lava mati. Tiko ra saseka ri ku hlaza! Van'wamapurasi loko va pfuka, siku na siku, vo n'wayitela, hikuva va vuyeriwa hi xiyimo xa le henhla loko mati ma ri kona etikweni. Swibedhlele swona a ha ha vuli ku tiphina na ku tshama va tsakile, hikuva loko ku nga ri na mati va nga tsandzeka hambu ku ri ku dya kunene exibedhlele hi risema ra kona. A swi hambananga na lomu timocharini, vanhu lava tirhaka kona va nga helela hi moya loko ko pfumaleka mati.
- 4 Ku na michini leyi tirhisaka mati, loko mati ma nga ri kona, vanhu lava tirhaka hi michini leyi va nga kumeka va heleriwa hi mitirho. Swihambukelo i ndhawu leyi munhu a wisakanyana eka yona loko a tipfuna, u nge tipfuni u tsakile loko ku nga basisiwanga hi ku hetiseka, naswona ku laveka mati leswaku ku tshama ku basile. Mati a ya languti muhlovo, rimbewu, vukulu na swin'wana na swin'wana. Vutomi a byi kona handle ka mati.

Xitshuriwa xa vutitumbuluxeri

[10]

Xivutiso xa 4: Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririmi

Hlaya xitshuriwa lexi nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi nga ta landzela.

Wena u ntsongo swinene

- 1 Manana Baloyi u vuya ekaya. A yile ku ya yisa tidyondzo ta yena emahlweni ekule na le kaya. N'wana wa yena lontsongo Mikhongelo, a tsakile ku tlula hinkwavo. Dyambu a ri tlhavile miseve ya rona. Hi siku leri, hikokwalaho ka rirhandzu na ntsako ndyangu wu pfukile namixo wu lulamisela ku vuya ka mana wa vona.
- 2 Khensani mativula ya ka Baloyi a ri *DJ* wa siku, a ri ekamareni ra yena a ri karhi a lulamisela vunanga lebyi a nga ta byi chaya loko manana wa vona a fika. Namuntlha hi ta yingisela jeze ntsena, hikuva manana wa yi rhandza. "Xana ndzi nga ku pfuna?" Ku huwelela Mikhongelo. "A swi lavi u huwelela, ndzi ku twa kahle", kutani a dzungudza nhloko. "Hinkwaswo swi le ka khompyuta, naswona wena u ntsongo swinene." U fambile a ya eka buti wa yena loyi a baka khekhe ra yena lero hlawuleka. A ri karhi a hakasela swihlanganisiwa swa khekhe eka nkambani lowukulu. "Leri i khekhe ra xikwavava, manana wa ri rhandza", a byela Mikhongelo.
- 3 "Xana ndzi nga ku pfuna?" Ku vutisa Mikhongelo. "E-e, wena u ntsongo swinene." Hi mbilu ku vava u yile eka sesi wa yena lowun'wana, loyi a veketela swo khavisa leswi a swi katsa na tibaluni ekamareni ro wisela eka rona. "Xana ndzi nga ku pfuna?" I Mikhongelo a vutisaka. "Ina, a hi voni loko u kota ku tata tibaluni leti hi moya?" A vula a ri karhi a n'wi nyika tibaluni. U hlawurile leyo tshwuka kutani a sungula ku yi tata hi moya. U ringetile ko hlayanyana, kambe a nga swi koti ku yi tata hikuva matimba ya yena a ma nga nyawuli. "Hayi, e-e, ndzi ntsongo swinene", a vula a tsanile.

- 4 Mikhongelo u vonile tatana wa yena a ri karhi a phutsela nyiko ya manana wa vona. “Xana ndzi nga ku pfuna ku phutsela nyiko leyi?” Ku vutisa Mikhongelo. U vonile phepha ro phutsela leri a ri ri na tinyeleti. “E-e, ndzi khomeli, wena u ntsongo swinene.” Ku vula tatana wa yena. Mikhongelo a hlundzuka swinene, a tivutisa leswaku hi xihile lexi na yena a nga ta xi endla xa nkoka ku komba ku lulamisela ku vuya ka manana wa vona.
- 5 U yile a ya tshama eswitepisini swa le mahlweni ka yindlu. “Ndzi navela onge ndzi nga kula ku fana na xihontlovila, leswaku ndzi ta kota mitirho leyi hinkwayo ya laha kaya”, ku ehleketa Mikhongelo. Hi nkarhi wolowo u twile ku huwelela lokukulu, kasi ku huweleriwa mbyana. Yi tsutsumile yi hundza Mikhongelo eswitepisini, endzhaku ka yona a ku ri na tatana wa yena, vasesi wa yena havumbirhi na buti wa vona, va karhi va hlongorisa mbyana.
- 6 Mbyana yi tekile nyiko leyi a va lava ku nyika manana wa vona. Vo sala va lo ntsee! Mikhongelo u lo na swi vonisa xisweswo a nga yimelanga ku byeriwa u lo na mina endzhaku ndzi kona, na yena a hlongorisa mbyana. Mbyana yi timanya hi mbhovo wa darata ra makhelwana yi nghena yi tumbela kona. Mbyana yi vuyile endzhaku ka tiawara timbirhi, kambe nyiko yi sarile eka makhelwana. Vamakhelwana a va nga ri kona ku fikela siku leri landzelaka, naswona a va khiyile gede ya vona. “Xana hi ta n’wi amukela njhani manana hi ri hava nyiko, ndzi nga nghena hi le mbhoveni ndzi ya yi teka?” Ku vula Mikhongelo. “E-e,” hinkwavo va vula xikan’we. “U lonts...,” Va yima va n’wi languta. “Xana u ta ringana?” Ku vutisa Khensani. “Xana u ntsongo ku ringana?” Ku vutisa tatana wa vona.
- 7 Mikhongelo a manyukuta hi le mbhoveni, a vuya a khomile nyiko ya manana wa vona. “Wena u nghwazi”, ku vula tatana wa vona. A ndhundhuzela Mikhongelo, kutani hinkwavo va n’wi vukarha va tsakile. Hi nkarhinyana manana Baloyi o ta ku ndzi fikile. Ntsako wu va wukulu swinene, manana wa vona u byerile Mikhongelo leswaku u kurile. Yena u

hlamurile a ku: “Ndza ha ri ntsongo swinene.” Hinkwavo va huwelela va ku, “A swi tano.” Tatana wa vona a tiyisisa hi ku vula leswaku, “U le ka mpimo wa kahle.” Mikhongelo u va pfunile va nga swi ehleketanga.

Xi hundzuluxiwa xi huma eka: nalibali.org/sites/default

4.1 Rito ‘rirhandzu’ i muxaka muni wa riviti? (Ndzimana ya 1)

- A Rivitaswilo
- B Rivitavito
- C Rivitaswianakanyiwa
- D Rivitantlawa (1)

4.2 “Dyambu a ri tlhavile miseve ya rona.”

Kombisa muxaka wa xivulwa lexi nga laha henhla.

- A Xivulwan’we
- B Xivulwanandza
- C Xivulwankatsano
- D Xivulwampfilungano (1)

4.3 Nyika mavizweni wa rito ‘khavisa’.

- A Xonga
- B Bihisa
- C Bomba
- D Sasekisa (1)

4.4 Nyika ritofularha ra 'Mativula'

- A Xipfularhumbu
- B Mahahlwa
- C Rikotse
- D Masungulo

(1)

4.5 "Vamakhelwana a va nga ri kona ku fikela mundzuku." I xivulwa xa njhani?
(Ndzimana ya 6)

- A Xivulwa xa rihlawuri
- B Xivulwa xa riengeteri
- C Xivulwa xa nkarhi lowu taka
- D Xivulwa xa nkarhi wa sweswi

(1)

4.6 'U hlawurile baluni yo tshwuka a sungula ku yi tata hi moya.'
Hlawula rihlanganisi leri faneleke ku hetisa xivulwa.

- A Hambu
- B Hamba
- C Kutani
- D Loko

(1)

4.7 '...hakasela swihlanganisiwa swa khekhe eka nkambani lowukulu'.
Rito 'lowukulu' i muxaka wihi wa xihluvi xa mbulavulo?

- A Ribumabumeri ra rifuwi
- B Ribumabumeri ra rihlawuri
- C Ribumabumeri ra riengetelo
- D Riengeteri ra nkarhi

(1)

4.8 'Wena u ntsongo swinene.'

Kombisa muxaka wa riengeteri leri khwatihatiweke laha henhla.

- A Riengeteri ra nkarhi
- B Riengeteri ra ndhawu
- C Ribumabumeri ra rihlawuri
- D Riengeteri ra mukhuva (1)

4.9 'Mbyana yi tekile nyiko leyi a va lava ku fika va nyika mana wa vona'.

Hlawula xivulwa lexi nga hundzuluxiwa kahle ku suka eka xivulwa xa riendli ra ngingiriko ku ya eka xivulwa xa riendli ra xitwisiwo.

- A Nyiko leyi a yi ta nyikiwa manana wa vona yi tekiwile hi mbyana.
- B Nyiko leyi a yi lava ku nyikiwa manana wa vona yi tekiwile hi mbyana.
- C Nyiko leyi va nga ta nyika manana wa vona yi ta tekiwa hi mbyana.
- D Nyiko leyi a va lava ku fika va nyika manana wa vona yi tekiwile hi mbyana. (1)

4.10 'Matimba ya yena a ya nga nyawuli, a ya nga tati baluni.'

Hi xihlwa lexi nga na nhlamuselo leyi tisaka ku hambana eka leyi nga laha ehenhla?

- A Malume u na matimba u kotile ku dlaya nghala hi mavoko.
- B Ntsako na Matimba va dya hi ku hatlisa, va tsutsumela ku ya eku tlangeni.
- C Kokwana u vuyile na matimba yo nandziha hi le masin'wini.
- D Mikhongelo i nghwazi ya matimba ya ka Baloyi. (1)

4.11 'Kutani a dzungudza nhloko.'

Nyika nhlamuselo leyi fanaka na leyi nga eka xivulwa laha henhla.

- A Kutani a hlakahla nhloko.
- B Kutani a pandza hi nhloko.
- C Kutani a pfumela hi nhloko.
- D Kutani a korhamisa nhloko.

(1)

4.12 Nyika nkomiso wa rito 'Manana'.

- A Man.
- B Mana
- C Man
- D Man-

(1)

4.13 'Vo sala va lo ntsee!'

Hi wihi ntirho wa mfungho lowu tirhisiweke emakumu ka xivulwa.

- A Rihlamari
- B Riencisi
- C Hefemulo
- D Xirhatana

(1)

4.14 'Mbyana yi tekile nyiko **leyi** a va lava ku nyika mana wa vona.'

Xana i muxaka muni wa risivi leri tikisiweke laha henhla?

- A Risivinene
- B Risivikomba
- C Risivintalo
- D Riengeteri

(1)

4.15 “Mbyana yi timanya hi mbhovo wa darata ra makhelwana yi nghena yi ... kona”
Hlawula rito leri peletaweke kahle ku hetisa xivulwa lexi nga laha henhla.

- A tumbeta
- B tumbetela
- C tumbela
- D tumbelela (1)

4.16 Hlawula xivulwa lexi nga eka nkarhi lowu nga hundza lexi nga hoxekangiki.

- A Mikhongelo u ta vona phepha ro phutsela leri a ri ri na tinyeleti eka rona.
- B Mikhongelo u vona phepha ro phutsela leri nga na tinyeleti eka rona.
- C Mikhongelo wa ha ta vona phepha ro phutsela leri nga na tinyeleti eka rona.
- D Mikhongelo u vonile phepha ro phutsela leri a ri ri na tinyeleti eka rona. (1)

4.17 U vutisile Mikhongelo a ku: “U ntsongo ku ringana?”
Hlawula xivulwa lexi nga hoxekangiki lexi tsariweke hi marito ya murunguri.

- A U vutisile Mikhongelo leswaku, “u ntsongo ku ringana?”
- B U ta vutisa Mikhongelo leswaku u ta va ntsongo ku ringana
- C U vutisile Mikhongelo leswaku u ntsongo ku ringana
- D U vutisela Mikhongelo leswaku a ri ntsongo ku ringana (1)

4.18 Hi yihi mhaka leyi va ndyangu wa ka Baloyi a va yi vona hi tihlo rin'we mayelana na Mikhongelo.

- A A va vona Mikhongelo a ri ntsongo swinene.
- B A va vona Mikhongelo a tlharihile swinene.
- C A va vona Mikhongelo a ri na matimba swinene.
- D A va vona Mikhongelo a larile swinene. (1)

4.19 Kombisa xivulwa lexi katsakanyaka hungu ra ndzimana yo hetelela.

- A Munhu u fanele a va xihontlovila ku kota ku fikelela mhaka hi ku hetiseka.
- B Munhu lontsongo a nge swi koti ku fikelela mhaka yo karhi hi ku hetiseka.
- C Munhu un'wana na un'wana eka malembe ya yena ku na xilo xo karhi lexi a kotaka ku xi endla hi ku hetiseka.
- D Munhu wa matimba u kota ku fikelela mhaka yo karhi hi ku hetiseka. (1)

4.20 Hi yihi nhlamuselo ya rito 'nghwazi'

- A Ri hlamusela munhu wa matimba.
- B Ri hlamusela munhu wa xihontlovila.
- C Ri hlamusela munhu loko a hlurile eka swo karhi.
- D Ri hlamusela munhu wo kota swilo ngopfu. (1)

[20]

Makumu ya xikambelo

